

Original Contribution

СТИЛЪТ НА ОБЩУВАНЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ – ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНА ПОДГОТОВКА НА ВОДАЧИТЕ НА МПС

Маргарита Пехливанова, Златоели Дучева

Технически колеж - Ямбол

ABSTRACT

The contemporary understanding concerning drivers training scrutinize like a special type of communication which include three components: communication, Interaction and reciprocal perceive between the subjects of educational process.

The survey of 100 driving trainers from different regions through the country show, that as result of the basic preparation, professional experience and On-going Training of Driving Instructors, they possess skills for the completely pedagogical intercourse.

Key Words: pedagogical intercourse, interaction, Driver Training, continuous training

УВОД

За уеднаквяване качеството на подготовка на водачите на МПС и признаването на свидетелствата за управление в рамките на ЕС, са разработени изискванията и квалификационната характеристика на преподавателя-инструктор. Променен е аспекта при разглеждане на обучението като акцентът се поставя на интерактивните модели и ученето на базата на опита и преживяванията на обучаемите. В англоезичната литература се налага терминът инструктиране, който се отнася до дейността на преподавателите. Той съдържа преподаването на определено учебно съдържание, трениране на други хора чрез обяснения демонстрации, лидерство, контрол и/или контролираща дейност. Включва се и стратегическо планиране, създаване и поддържане на качествена среда за обучение и мотивиране на кандидат-водачите. От особено значение за ефективността на комуникацията е стилът на общуване и взаимодействие на преподавателите и обучаемите.

ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА

В аспекта на съвременното разбиране на обучението за подготовка на водачи на МПС то се разглежда като особен род общуване, състоящо се от три компонента: комуникация, интеракция (взаимодействие) и социална перцепция (взаимно възприемане на субектите), подчинено на генералната социално значима цел за безопасно управление. Акцент се поставя и върху привлекателността на общуването и развитие на интерактивни умения у преподавателите и обучаемите. За ефективната организация на деловото общуване в учебно-тренировъчния процес е от съществено значение да се разкрие техниката на общуване от психологически аспекти, които включват внушение, самопрезентация, рефлексия, емпатия и др., както и формиране на умения за организация и управление на общуването от преподавателите. Дейността на преподавателите в процеса на обучение трябва да се съобразява с актуалните виждания за общуването и дидактическата комуникация като варианти на социалната комуникация, осъществявани от колективни субекти и с подчертан субектно-субектен характер. Обучението се разглежда като особен вид взаимодействие с равностойна

**За контакти: Маргарита Пехливанова,
Технически колеж – Ямбол,
margopehlivanova@abv.bg*

взаимна връзка между обучаващ и обучавани, като преподавателят е „експерт”, лидер и мениджър.

Деловото педагогическо общуване е родово явление с три компонента, които при разгръщането му се определят като съвкупност от специфична комуникация, специфична интеракция и специфична социална перцепция (социално-ролево и позиционно-лично възприемане на субектите в процеса на обучение). В контекста на казаното преподавателят създава условия и предпоставки за включването на обучаваният в активна роля при определяне на обществено и индивидуално значимите цели, при формиране и развитие на отговорността и самоодобрението на обучавания, умения за рефлексия и самооценка, формиране и развитие на ценности, цели, мотиви и поведение, свързани с пожизнените цели и изискванията за и безопасно управление на МПС и отговорно поведение на пътя.

Тъй като при обучението на водачи на МПС преобладаващата част от участниците са възрастни, общуването се явява резултат от съвместната социална и жизнена дейност на хората, при която взаимната връзка между тях, се осъществява като обмен на информация, на отношения, ценности, начин на поведение и емоции чрез вербални и невербални средства.

Особеностите на процеса на деловото педагогическо общуване при подготовката на водачи на МПС включва не само обмен на информация, но и педагогическо взаимодействие и взаимно възприемане и разбиране, в обмен на учебно-възпитателна информация, участие на кандидат-водачите в избора на методи, средства и прийоми, а не външно налагане от преподавателя. Като процес обмен на информация, общуването се характеризира и свързва с:

- изпращане/приемане на информация и е свързано с отношението между двата активни субекта
- взаимно влияние, при което се променя поведението на участниците;
- използване на еднаква система за кодиране и декодиране, и еднакво разчитане на знаците и техните значения;
- вероятност от възникване на специфични комуникативни бариери от социален и психологически характер.

В разработените научни проекти и изследвания в областта на качествено и ефективно обучение на водачи на МПС в

глобализация се свят, акцентът се поставя върху професионалната квалификация и компетентности и професионално значими качества на преподавателите като организатори и експерти за оптимизация и адекватна, лично ориентирана подготовка. Подчертава се необходимостта не само от теоретични знания, но и от формиране на умения за създаване на равностойна взаимовръзка, тъй като йерархията от типа „шеф - изпълнител” може да породи безпокойство у обучавания, защото той се чувства постоянно оценяван. В такава среда на общуване кандидат водачите могат да проявят пасивност или прикритост на истинските мотиви на поведение, дори до противопоставяне на целите на обучение. При интерактивния модел на обучение, преподавателят изслушва и следва обучавания, за да може кандидат-водачът да възприеме смисъла и мотивите за управлението, настроеността и навиците, когато ще управлява самостоятелно. Ролята на обучаващият е да реструктурира използваните от обучаемите начини на мислене, което създава нова мотивация, ново отношение към действителността и към самите знания и води до поява на нови личностни особености. Това предполага по-задълбочено педагогическо общуване, внимание към начина им на учене, непрекъсната обратна връзка за трудностите и постиженията, повишаване отговорността при вземане на решения в сложни транспортни ситуации и последствията за тях. При педагогическото общуване от значение е обучаваният да приема своя преподавател като партньор, което помага да развие неговото чувство на вътрешно самоуважение и самоодобрение, което повишава ефективността на учебния процес.

Управлението на педагогическото общуване е не само рационален, но и емоционален процес, защото емоционалното състояние на обучаваните, чувствата и емоциите им са важни не само в процеса на подготовка, но и при рискови транспортни ситуации в началния период на самостоятелно управление.

Обучаващите използват като основа емоционалните преживявания на кандидат-водачите за усвояване и осмисляне на информацията и развитие на съзнанието.

Важен компонент на деловото общуване е емпатията, която показва на

обучавания, че преподавателят разбира и е толерантен към неговото светоусещане, възгледи и е обективен и неприбързан в оценката си. Затова обучаващият може да използва различни техники за премахване на директната критика, за подчертаване на положителните качества и действия, което е предпоставка за развиване на взаимно доверие и отговорност при общуването.

В съвременните условия деловото комуникиране се разглежда като процес на установяване на контакт, при който хората обменят по между си мисли, настроения, идеи, чувства, нагласи по повод на тяхната съвместна дейност и с цел получаване на определен ефект, свързан със стратегията и целите на обучението.

Интерактивна страна на общуването характеризира взаимодействието между хората в процеса на съвместната им обществено значима дейност и постигане на общите цели.

В зависимост от поведението и ролята, която изпълнява в процеса на общуването, се обособяват следните стилове на взаимодействие:

- доминантен – властва над останалите, принизява ролята им в общуването;
- драматичен – дава прекалено силна окраска на съдържанието;
- агресивен (спорен) – има постоянно желание за конкуренция, доказване;
- успокояващ – има за цел да намали тревожността, притесненията и стреса в общуването;
- впечатляващ – стратегия целяща да впечатли всеки с всичко;
- акуратен – стремеж за точност до най-дребни детайли и подробности;
- внимателен – показва интерес към събеседника;
- експресивен (въодушевен) – силно изразена жестикуляция, мимика;
- приятелски – поощрява другите да бъдат активни в общуването;
- открит – безпроблемно изразява своите мисли, чувства и потребности.

От съществено значение за подобряване качеството на подготовката на водачи и ефективността на обучението е перцептивна страна на общуването, т.е. междуличностно възприемане на субектите. Обучаващите трябва да са подготвени и обучени да прилагат методи и техники за:

- идентификация – отъждествяването със събеседника;
- рефлексия – осъзнаване как сме възприемани от останалите;
- атракция и антипатия – създаване на емоционално отношение към другия;
- казуална атрибуция – възприемането от индивида на първото разумно решение, което е важно за водачите на МПС, които често са принудени да реагират при дефицит на време.

Осъществяването на междуличностното общуване в процеса на обучение се определя от два основни показателя:

- отвореност към другата страна, която изразява склонността комуникацията да се изяснява. Колкото по отворена е едната страна толкова тя е предразположена да комуникира;
- използване на информация по линията на обратната връзка - обратната връзка изразява желанието на страната да получи повече информация.

Според различията в двата показателя се разграничават четири основни стила на комуникация в процеса на обучение:

- тип А - характеризира се с минимално използване на отвореност и обратна връзка, въздържане от общуване. Такива хора са груби, надменни, некомуникативни, което ги прави неподходящи за обучаващи;
- тип Б - слаба отвореност, силно желание за обратна връзка. Придържашите се към този стил изискват информация от останалите, но в отговор им дават малко такава – този тип също не би подпомогнал интензификацията и ефективността на обучението;
- тип В - готовност за предоставяне на информация на другите и пренебрежително отношение към идващата от тях. Тези хора са уверени в мнението си и се отнасят с недоверие към другите. В подчинените на такъв човек възниква враждебност, противопоставяне – този тип е характерен за преподавателите, които прилагат авторитарния подход към обучаваните и ги възприемат като пасивни участници и обект на въздействие;
- тип Г - балансирано използване на двата процеса. Характерно е чувствителност и отвореност към потребностите на другите, готовност за активно взаимодействие и общуване с тях – това е модерният стил на субект-субектните отношения, на ученето на базата

на опита и преживяванията, на равнопоставеност на връзката, развитие на рефлексията и формирането на адекватна самооценка.

МЕТОДИКА И РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

На базата на изложените теоретични постановки и схващания използвахме адаптиран тест относно агресивността на общуване на преподавателите, обучаващи водачи на МПС, който включва 20 въпроса с по четири варианта на отговор. Във въпросника поставяме акцент на уменията за работа в екип, вземане на решение и поведение в критични ситуации, ролята на ценностната система и възгледите за живота, както и поведението им като водачи и др. Изследвани са 100 преподаватели за обучение на водачи на МПС чрез анкетна карта, свързана със самооценка и оценка на колегите за това какъв тип човек са и как определят стила си на общуване.

В доклада са обобщени част от данните и резултатите на анкетно проучване на преподаватели от различни региона на страната – София (40), Ямбол и Сливен (29), Горна Оряховица (17), Габрово (14).

От изследваните лица 92 са мъже, а само 8 са жени, което потвърждава, че тази професия не е феминизирана за разлика от учителската. Според възрастта анкетираните се разпределят както следва: 24-30год. - 4; 31-40год. – 13; 41-50год. – 37; 51-60год – 27; от 61 до 75год. включително – 19. В началото на своето професионално и кариерно развитие, когато се извършва вграждането в професията, т.е. през първите 5 години, са 11% от анкетираните. На етапа на професионалното развитие и утвърждаване в професионалната общност са 12%, а в периода на постигане на майсторство и творчество в професията – 23%. В етапа на кариерно плато – 29%, в прехода към пенсиониране са 18% и 7% са със стаж над 40 години.

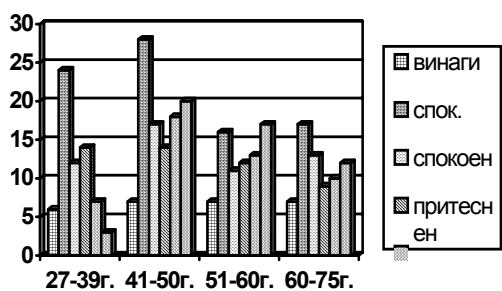
Анализът на резултатите ще даде картина на водещия стил на общуване и какво е неговото влияние върху професионалната дейност и качеството на подготовка на водачите.

При анализ на данните от анкетираните жени преобладават умерено агресивните, като агресията е по-скоро

следствие от самочувствието им и желанието за себеизява и себеутвърждаване в професията и живота. Положително е, че приемат критика относно дейността и взаимоотношенията, но когато тя е доброжелателна, делова и без претенции към личността.

Въпреки предварителните очаквания, че мъжете-инструктори проявяват авторитарен и по-агресивен стил на поведение и общуване в процеса на обучение, при преобладаващата част от изследваните, във възрастова група 27-39 год., се наблюдава миролюбив, внимателен и приятелски начин на взаимодействие. Обучаващите проявяват чувство на отговорност, стремят се да предотвратят и редуцират конфликтните ситуации, предпочитат толерантното отношение и разбирателството между обучаващ и обучаван. За разлика от жените, не само приемат критиката, но и се стараят да променят и отстранят забележките относно стила на дейност, общуване и поведение. Аналогични са резултатите от анкетите на преподавателите от възрастовите групи 51-60 и 60-75год. Умерено агресивни са мъжете от 41 до 50 години. При тях това е проява по-скоро на „здрава” агресивност, свързана със себеутвърждаването и самочувствието. Както жените, те са склонни да приемат отправената към дейността, поведението и общуването критика, ако тя е делова и без претенции задължително да се съобразяват с нея.

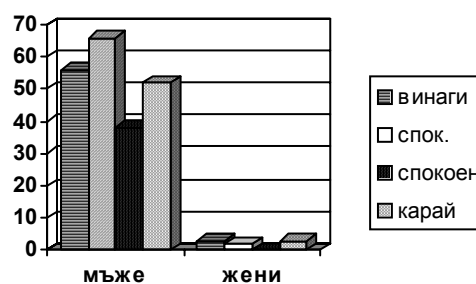
От графиката се вижда, че преподавателите от различните възрастови групи са толерантни и имат изградени навици за работа в екип, защото повечето са посочили, че след служебен конфликт търят „винаги” начин за помирение. Подобна е тенденцията, в начина на поведение в критична ситуация, където преобладава отговорът, че „запазват пълно спокойствие”. Това е много важно за стила на общуване и поведение, тъй като професията на преподавателите, обучаващи водачи на МПС е свързана с много сложни и рискови транспортни ситуации и силен стрес. В процеса на практическото обучение, за да повишат неговата ефективност и качество, те трябва да бъдат съдържани, да убедят обучаваните, че носят заедно отговорност за резултатите, да им дават възможност да формират адекватно и безопасно поведение, което да продължи и по време на самостоятелното шофиране.

Фигура 1. Разпределение на отговорите според възрастта на мъжете

Данните от анкетите показват, че самооценката на преподавателите, относно поведението им в критична ситуация, съвпадат и с мнението на колегите им. При мъжете от всички възрастови групи преобладава твърдението, че колегите им ги приемат предимно като “спокойни”, а на следващо място като “дружелюбни”.

За стила на общуване можем да си направим заключение и от отношението към близките хора и то в ситуацията, когато те са закъснели и не са ни предупредили. Фактът, че преобладава отговорът “Бях започнал да се притеснявам”, говори за проява на емпатия и стремеж да се прояви разбиране, което е важна характеристика на внимателния и открития стил на общуване. В ежедневната професионална дейност на преподавателите се налага да прилагат тези стилове на делово общуване, за да стимулират активността, самостоятелността и отговорността на обучаваните. За взаимоотношенията в процеса на обучение, можем да съдим и от данните за общуване и поведение на анкетираните при сблъсък с човек, който им е подчинен. По-голямата част от мъжете от различните възрастови групи не обръщат внимание на тези ситуации. Част от преподавателите са склонни да се извинят и да приемат, че вината е тяхна, което потвърждава, че анкетираните не са склонни към проява на агресивност при общуването с колеги, подчинени и обучавани.

Фигура 2. Отговори на въпроси според пола на анкетираните

ИЗВОДИ

От резултатите на изследването, разговорите и наблюдение работата на преподавателите, можем да обобщим, че на базата на професионалната си подготовка, натрупания професионален опит и допълнителна професионална квалификация и самообразование, притежават умения за пълноценно педагогическо общуване. В процеса на подготовка на водачи на МПС, преподавателите използват балансирана отвореност и желание за получаване на информация по линия на обратна връзка, което е предпоставка за качествено обучение. В процеса на педагогическите взаимодействия, проявяват чувствителност и отвореност към потребностите на обучаемите и колегите, готовност за активно взаимодействие и общуване с тях, развитие на рефлексията и формирането на адекватна самооценка.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Ангелов, Йордан, Видове общуване
2. http://209.85.129.132/search?q=cache:w14hq9chia4j:eom.pcci.bg/files/vidove_obshtuvane.ppt
3. Иванов, С. Основи на професионално-педагогическото общуване, 2004, Шумен
4. Карева, Илка, Ангел Ангелов, <http://www.niod.bg/modules/specedition/article.php?storyid=18>
4. Цветанска, С. 2005. Комуникативни техники за решаване на конфликти, сп. Педагогика/11
5. Чолаков Н., Дидактическа комуникация <http://liternet.bg/publish11/ncholakov/didakticheska.htm>